

SXEDIO.53W

30.7.1923: Ο ΣΠΥΡΟΣ ΑΡΑΟΥΖΟΣ ΜΕΤΑΒΑΙΝΕΙ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ ΚΑΙ ΥΠΟΒΑΛΛΕΙ ΣΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΗΣ Γ' ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΛΑΟ.

Στα μέσα του **1923** και ενώ συνεχιζόταν η πολιτική της αποχής και της μη συνεργασίας με την τοπική Κυβέρνηση στην Κύπρο οι Έλληνες Κύπριοι αποφάσισαν σε Εθνοσυνέλευση όπως αλλάξουν προσωρινά τους στόχους τους και όπως αντί της ένωσης που δεν ήθελε να ακούσει η Βρετανία, να ζητήσουν πολιτικές ελευθερίες ως πρώτο σταθμό μέχρι να γίνει κατορθωτή η Ένωση.

Ετσι σύμφωνα με τις αποφάσεις στάληκε στο Λονδίνο ο παραιτηθείς βουλευτής Σπύρος Αραούζος για προώθηση των αιτημάτων των Κυπρίων.

Ο Αραούζος έφθασε στη βρετανική πρωτεύουσα και στρώθηκε στη δουλειά και συναντήθηκε με τον υφυπουργό Αποικιών Ορσμπι Γκόαρ, στην παρουσία του τμηματάρχη του υπουργείου για κυπριακά θέματα Έλλις και του υπάτου Αρμωστή της Κύπρου Στήβενσον, ο οποίος βρισκόταν στο Λονδίνο για λόγους υγείας.

Ο Αραούζος είπε στους τρεις Βρεττανούς ότι εφόσον αναβαλλόταν η τελική λύση του Κυπριακού, οι Κύπριοι είχαν κάθε δικαίωμα να ζητήσουν νέο σύνταγμα με ευρείς πολιτικές ελευθερίες, οι οποίες να παρείχαν στον Κυπριακό λαό ουσιαστική συμμετοχή στην ευθύνη της διοίκησης του τόπου τους.

Ο Αραούζος ανέφερε ότι η Κύπρος ζητούσε παρόμοιο σύνταγμα με τη Μάλτα με αλλαγές αναφορικά με τους τούρκους κατοίκους της νήσου, αλλά ο Υφυπουργός του υπενθύμισε ότι η Μάλτα δεν ζητούσε τίποτε άλλο και ότι αν και αυτή ζητούσε Ένωση με την Ιταλία, τότε δεν θα εξασφάλιζε αυτό που είχε εξασφαλίσει.

Ακόμα ο Αραούζος ζήτησε όπως οι Έλληνες Κύπριοι συνεχίσουν να διαχειρίζονται τα θέματα της

Παιδείας.

Μετέδιδε ο Αραούζος από το Λονδίνο στον
Αχιεπίσκοπο Κύριλλο (Μεταγλώττιση):

ΛΟΝΔΙΝΟ 30 Ιουλίου 1923:

Είναι περιττό να σας περιγράψω τη λύπη μου ότι για λόγους ανεξάρτητους της θέλησής μου παρατάθηκε η διαμονή μου στο Παρίσι. Ευρισκόμεν όμως σε αλληλογραφία με τον ευγενή φίλο της Κύπρου Σερ Αρθουρ Κόσφιλντ, μέσω του οποίου έκαμα γνωστούς στο Υπουργείο των Αποικιών τους λόγους της καθυστέρησης μου.

Όταν δε αισθάνθηκα κάπως καλύτερα τηλεγράφησα από το Παρίσι στον ίδιο τον Σερ Αρθουρ να ειδοποιήσει το Υπουργείο των Αποικιών ότι στις **25** τρέχοντος θα παρουσιαζόμουν. Πράγμα που έγινε.

Επέδωσα λοιπόν το ψήφισμα της Παγκύπριας Συνέλευσης, καθώς και το διαπιστευτήριο έγγραφο μου της Μακαριότητας σας, ταυτόχρονα δε και αναλυτικό υπόμνημά μου για μια κάθε παράγραφο του ψηφίσματος.

Αντίγραφο τούτο απέστειλα ήδη προς το Γραφείο Τύπου στη Λεμεσό με την παράκληση να σας διαβιβάσει, επειδή δεν είχα άλλο αντίγραφο πρόχειρο.

Μετά τον κ. Ελλης, τμηματάρχη για θέματα της Κύπρου, είχα ζωηρή συζήτηση για όλα τα ζητήματα, ιδιαίτερα για το Εκπαιδευτικό, είχε δε ο ίδιος ζητήσει για μένα συνέντευξη από τον Υφυπουργό, ο οποίος και την όρισε για σήμερα το πρωί στις **11.30**.

Στις **25** τρέχοντος μόλις κατήλθα από το υπουργείο σας τηλεγράφησα, σήμερα δε τηλεγράφησα στο γραφείο τύπου Λεμεσού σύνοψη της συνέντευξης με την παράκληση να σας διαβιβάσει προς αποφυγή δπλών τηλεγραφικών εξόδων.

Κατά την εν λόγω συνέντευξη με τον υφυπουργό κ. Ορσμπι Γκόαρ παρίστατο ο Τμηματάρχης κ. Ελλης με το Μεγάλο Αρμοστή της νήσου κ. Στήβενσον.

Κλήθηκα να μιλήσω για τα αιτήματα της Κύπρου και άρχισα τονίζοντας ευθύς στην αρχή τους εθνικούς πόθους του ελληνικού πληθυσμού, την εκπλήρωση των

οποίων ζητούμε ειρηνικά πάντοτε και σε πνεύμα φιλικών αισθημάτων προς το Βρετανικό Έθνος, και πρόσθεσα ότι εφόσον η τελική λύση αναβάλλεται, νομίζουμε ότι έχουμε κάθε δικαίωμα να ζητήσουμε νέο σύνταγμα με ευρείς πολιτικές ελευθερίες, οι οποίες να παρέχουν στον κυπριακό λαό ουσιαστική συμμετοχή στις ευθύνες της διοίκησης.

Εξέθεσα την πικρή απογοήτευση των Κυπρίων ότι ενώ κατά τα τελευταία χρόνια η Κυβέρνηση της Α. Μεγαλειότητας παραχώρησε ελευθερίες σε πολλές άλλες βρετανικές κτήσεις και αποικίες όπως η Μάλτα, η Ινδία κλπ. μελετάται δε η παραχώρηση αυτοδιοίκησης στη Ροδεσία, την Κεϋλάνη και σε άλλες αποικίες του Στέμματος, για την ελληνική πλειονοψηφία της Κύπρου εξακολουθεί αυτή η παραγνώριση και περιφρόνηση.

Σε ερώτημα του υφυπουργού ποίου είδους πολιτικές ελευθερίες ζητούμε απάντησα ότι το σύνταγμα της Μάλτας με τις απαιτούμενες εκ της ύπαρξης της τουρκικής μειονότητας τροποποιήσεις θα ήταν εφαρμόσιμο. Επακολούθησε μικρή συζήτηση για τις δυσκολίες τις οποίες δημιουργεί η ύπαρξη της Τουρκικής μειονότητας ο δε υφυπουργός κατέληξε στο δι' οχουρισμό ότι η Μάλτα δεν είχε άλλες αξιώσεις, εκτός από τις πολιτικές ελευθερίες και ότι εάν επέμενε σε ένωση με την Ιταλία, όπως άλλοτε, ίσως δεν θα είχε το σημερινό σύνταγμα.

Απάντησα αμέσως ότι ούτε εντολή έχω, ούτε μπορώ να αποδεχθώ ως αντάλλαγμα των πολιτικών ελευθεριών την εγκατάλειψη των εθνικών πόθων της Κύπρου, αλλά εκείνο το οποίο φρονώ είναι ότι η εκδήλωση τους θα είναι πάντοτε ειρηνική και φιλική, η δε σύμπραξη λαού και Κυβέρνησης υπό ικανοποιητικό πολίτευμα δεν θα παρακωλύεται από τον εθνικό αγώνα της Κύπρου.

Αναφορικά με το υπόλοιπο του φόρου της υποτελείας πολέμου έντονα την εξακολούθησε της πληρωμής του. Επακολούθησε συζήτηση με τον κ.Ελλης, ο οποίος θέλησε να υποστηρίξει ότι μετά τη συνθηκή της Λωζάνης η Κύπρος υποχρεούται στην καταβολή

ανάλογου τμήματος του τουρκικού χρέους, όπως οι άλλες αποσπασθείσες χώρες από την Τουρκία. Αντέταξα εξιστόρηση του κυπριακού φόρου ο οποίος διατέθηκε ανέκαθεν για τον Κριμαϊκό δάνειο, είχε παύσει να ενδιαφέρει και αυτήν την Τουρκία και κατέληξα ζητώντας κατάργηση του καθόσον μάλιστα με το ποσό των **12** χιλιάδων λιρών θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί δάνειο για τη Γεωργική Τράπεζα.

Μακρότερη υπήρξε η συζήτηση για το Εκπαιδευτικό, διότι εκεί είχα να κάμω περισσότερο με τον Αρμοστή μας.

Είπα ότι παραδέχομαι ότι υπήρξαν παράπονα για την κατανομή της σχολικής φορολογίας, αλλά ότι ουδέποτε οι Κοινότητες δέχθηκαν να χάσουν το δικαίωμα της εκλογής σχολικών Επιτροπειών και του διορισμού των δασκάλων τους.

Η πρώτη μου εισήγηση ήταν αναβολή της επιψήφησης μέχρι την αποκατάσταση της πολιτικής τάξης στην Κύπρο με γνήσια αντιπροσωπεία, αλλά έβλεπα ότι επιβαλλόταν να εισέλθω και σε λεπτομέρειες και πολέμησα το δικαίωμα του Αρμοστή στους διορισμούς και παύσεις και υποστήριξα το σύστημα κατά το οποίο οι διορισμοί θα υποβάλλονται από χωριτικές επιτροπές προς το Εκπαιδευτικό, το οποίο θα τους επικυρώνει χωρίς οποιανδήποτε ανάμιξη του Αρμοστή και θα κανονίζει τους μισθούς των δασκάλων.

Ο Αρμοστής απάντησε ότι δεν θα έχει το δικαίωμα ούτε να διορίζει ούτε να παύει, χωρίς την εισήγηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και ότι για τρία χρόνια σεν έκαμε χρήση της αρνησικυρίας του στα τουρκικά σχολεία.

Η απάντηση μου ήταν ότι είναι ζήτημα αρχής όπως οι Ελληνικές Κοινότητες της Κύπρου διαχειρίζονται τα θέματα της Παιδείας τους όπως και επί τουρκικής διοίκησης χωρίς οποιανδήποτε επέμβαση της Κυβέρνησης.

Συνηγόρησα υπέρ μόνον έμμεσης φορολογίας και υπέρ της ίδρυσης χωριστού Εκπαιδευτικού Ταμείου.

Σε ερώτημα του υφυπουργού τι λέγει για τις

προτάσεις μου ο Αρμოსτής απάντησε ότι εάν προταθούν τροποποιήσεις από τους σημερινούς Έλληνες βουλευτές θα τύχουν προσοχής.

Τούτο άρκεσε για να φέρει ζηωρή διαλογική συζήτηση μεταξύ μας όσον αφορά τους σημερινούς βουλευτές και ο Αρμოსτής είχε την τόλμη να μου πει ότι σε πολλά ζητήματα συνεννοούμαστε με αυτούς.

Στην άλλη δε ευκαιρία μου είπε ότι εμείς που αποκηρύττουμε αυτούς εκπροσωπούμε μειονότητα. Τούτο με έκαμε να εξαφθώ και αφού συκώθηκα του είπα με ύφος έντοότι: Προτείνω να βάλετε μια κάλπη στην Κύπρο και αν εύρετε πέντε τοις εκατό υπέρ της ιδέας σας αυτής θα δεχθούμε ήττα.

Όπως όλα τα ζητήματα και τούτο, το Εκπαιδευτικό, έμεινε χωρίς οριστική απάντηση.

Ως προς το ζήτημα της Γεωργικής Τράπεζας ανέπτυξα διά μακρών την ανάγκη τέτοιας οικονομικής υποστήριξης για τους αγροτικούς πληθυσμούς και εξέθεσα τη θέση των πραγμάτων και εισηγήθηκα τρόπους ίδρυσης τέτοιας Τράπεζας.

Δυστυχώς και σε αυτό δεν με υποστήριξε καθόλου ο Αρμოსτής θέλοντας να αποδώσει μεγάλη σημασία στα Συνεργατικά Πιστωτικά Ιδρύματα. Ενννεείται ότι τον απέκρουσα για το λόγο ότι τα διαθέσιμα κεφάλαια είναι μηδαμινά και για τη δυσκολία των γεωργών μας σε τέτοιου είδους αλληλέγγυου συνεταιρισμού. Εκείνος εκοπάνιζε το Λευκόνοικο ως παράδειγμα.

Κατά το τέλος της συνέντευξης ο υφυπουργός μου είπε ότι θα ανακοινώσει τα όσα διαμείφθηκαν στον υπουργό και θα μας δοθεί επίσημη απάντηση. Εγώ δε αφού ευχαρίστησα τον υφυπουργό για τη συνέντευξη την οποία έσπευσε να μου παραχωρήσει, τόνισα την ανάγκη ως ενδιαφερόμενος για τη συνεργασία μεταξύ λαού και Κυβέρνησης, όπως σπεύσει η Κυβέρνηση να επαναφέρει την πολιτική τάξη στην Κύπρο με τη διάλυση του σημερινού Νομοθετικού σώματος και τροποποίησης του συντάγματος κατά τρόπο που να ικανοποιεί τις αξιώσεις του Ελληνικού λαού της Κύπρου.

Θα περιμένω λοιπόν την απάντηση αυτή για το ποιόν της οποίας, δυστυχώς, δεν σχημάτισα ιδέα. Στο μεταξύ ενεργώ ίσως κατορθώσω επερώτηση στη Βουλή γιατί δυστυχώς μετά από τρεις ημέρες κλείει".

Στο ψήφισμα, που είχε εγκριθεί από την Τρίτη Εθνοσυνέλευση των Κυπρίων και το οποίο δόθηκε από τον Αραούζο στον υφυπουργό Αποικιών με ευρεία ανάλυση αναφερόταν μεταξύ άλλων:

"Μέχρι της διά της εθνικής αυτού αποκαταστάσεως τελικής λύσεως του Κυπριακού ζητήματος, (ο ελληνικός κυπριακός λαός) αξιοί την παραχώρησιν εις τον τόπον πολιτεύματος εξασφαλίζοντος εις τον λαόν πραγματικήν συμμετοχήν εις τας ευθύνας της διακυβερνήσεως της νήσου, συμφώνως προς τα υπό ημερομηνίας **3/16** Δεκεμβρίου **1922**, **8/22** Ιανουαρίου **1923** και **19/23** Μαρτίου **1923**, υπομνήματα του Εθνικού Συμβουλίου της νήσου προς την Α. Μ. τον Αρχιεπίσκοπον, καθ' ην η Κύπρος δεν προήχθη εισέτι εις τοιούτον βαθμόν πολιτικής αναπτύξεως, ώστε να δικαιολογείται η παροχή μειζόνων συνταγματικών εξουσιών και διακηρύττει ότι έχων πλήρη συναίσθησιν της καταγωγής και της μορφώσεως αυτού είναι εις θέσιν να διευθύνη".

(Μεταγλώττιση)

Μέχρι της τελικής λύσης του κυπριακού ζητήματος διά της εθνικής του αποκατάστασης (ο ελληνικός κυπριακός λαός) αξιώνει την παραχώρηση στον τόπο πολιτεύματος που να εξασφαλίζει στο λαό πραγματική συμμετοχή στις ευθύνες της διακυβέρνησης της νήσου σύμφωνα με τα υπομνήματα του Εθνικού Συμβουλίου της νήσου προς την Α. Μ. τον Αρχιεπίσκοπο ημερομηνίας **3/16** Δεκεμβρίου **1922**, **8/22** Ιανουαρίου **1923** και **19/23** Μαρτίου **1923**, σύμφωνα με την οποία η Κύπρος δεν προήχθη ακόμη σε τέτοιο βαθμό πολιτικής ανάπτυξης ώστε να δικαιολογείται η παροχή μεγαλύτερων συνταγματικών εξουσιών και διακηρύττει ότι έχοντας πλήρη συναίσθηση της

καταγωγής και της μορφής του είναι σε θέση να
διευθύνει".